

1802 OKT 27

244

Lapok a hetvenöt éves Magyar Pamutipar történetéből

II. RÉSZ

És mi történt 1919-ben?

...Szurday tőle telhetően igyekezett alkalmazkodni a megváltozott időkhöz. Gondosan ápolta a munkástanáccsal való jó viszonyt, még nagyobb engedelmények elől sem zárkózott el. Február végén az igazgatóság elhatározta a munkabérek 30 százalékkal való emelését, a munkaidő kilenc órára csökkentését. A munkások megbecsülték Szurday szakirányú tevékenységét, készségét, alkalmasint túl is értékelték lojális „jó indulatát”. Szurday így a munkástanács ellenőrzése mellett, jó ideig megtartotta igazgatói posztját, sikerrel játszotta a kapitány szerepét, aki a veszélyben sem hagyja el hajóját.

A forradalom dagadó hullámai azonban egyelőre nem az ő réve felé sodorták a hajót. A feltornynosuló külpolitikai és belső nehézségekkel szemben tehetetlen volt, a Károlyi-kormány 1919. március 21-én átadta a hatalmat a munkásosztálynak, az egyesült kommunista és szociáldemokrata párt vezetőiből alakult forradalmi kormányzó tanácsnak.

A Tanácsköztársaság rövid egy hónap alatt óriási erőfeszítéseket tett az ország szocialista átalakítása és a katasztrofális helyzetből való kivetése érdekében. Köztulajdonba vették a nagybirtokokat, a bányákat, bankokat és a 20 munkásnál többet foglalkoztató üzemeket. A gyárak élére a munkások sorából választott termelőbiztost állítottak. A munkástanáccsal együtt ő igazgatta a gyárat, bár az együttműködésre kész régi szakembereket, igazgatókat is sokhelyütt alkalmazták. A szocializálást a Pamutiparban — emlékezet szerint — április elején hajtották végre. A lojálisan viselkedő Szurdayt már csak szakértelme miatt is meghagyták igazgatói állásban.

A szocializálás során a „részvényesek társasága” helyében, a Magyar Pamutipart a munkások kollektívája vette birtokába. A munkáshatalomért folytatott öthónapos harcok gyárunkban is kifomálták azt a vezetőgárdát, amely rátermett a vezetés átvételére. Elsősorban a szellaktor, korábban is legjobban szervezett munkásai léptek be a kommunista, illetve az egyesülés után a Magyarországi Szocialista Pártba. Követőjük bőven akadt a szakszervezeti mozgalom iskoláját megjárta fonó- és szövönök között is. Jórészt közülük választotta meg a munkásság a vezetőit: Sinkó Istvánt, Frencz Paulát, Hajnal Lajost, Szűcs Terézt.

Április végén nagy ünnepségre készültek a pamutipariak: zászlóavatásra. „A vörös zászlót édesanyám készítette — mesélte Magyarosi Istvánné. — (De sok pofont is kapott érte a kommun bukása után!) Meg akartuk mutatni a világnak, hogy mi sem vagyunk akárhik. Emlékszem, nagy volt a készülődés. Mozgalmi dalokat nem ismertünk, Frencz Paula tanította meg nekünk az Internacionálét, meg más dalokat is. „Április 27-én, az újpesti munkásság küldötteinek részvételével tartották meg a zászlóavatási ünnepélyt. Az ünnepi szónok Helfgott Armin, majd a szakszervezet és a párt küldöttei üdvözölték a pamutipar munkásait. Az ünnepségen megjelent a cseh Vörösjáság szerkesztője, a cseh munkások üdvözlését tolmácsolta, német és cseh nyelven. Utána a munkások az új vörös zász-

lóval a Marseillaise-t énekelve vonultak végig Újpesten.” A zászlóavatás estéjén nagy bált rendeztünk. Szurdaynak aznap volt az esküvője, de azért eljött, akkurátusan megforgatta a sok szoknyás parasztleányokat meg a menyecskéket. Ezeket szerette a legjobban, mert ezek nemigen lázadoztak.

„1919. május 1-ét sem fogom soha elfelejteni. Ilyen nagy felvonulás még soha nem volt Újpesten.” A felvonulók közt ott a Pamutipar munkássága is; a városiak és a falusi tarkaszoknyás munkások, kart-karba öltve követik az elől menetelő fehér blúzos, piros nyakkendő leányokat. Az első sor közepén a Kellerman-leányok vitték a vörös lobogót. És ki lépked még ott, az első sorban, a fehér ruhás leányoktól körbefogottan vörös rózsával kabátja gomblyukában, időnként barátságosan kalapját lengetve a gyár tetszetős menetét köszöntő nézősereglet felé? Bármennyire hihetetlenül hangzik is: bizony maga Szurday méltóságos úr az, aki e néhány ezer lépést sem kímélve bizonyítani kívánta: ő megérti az új idők szavát. De, amíg a Piac téren összegyűlt tömeg nagy figyelemmel hallgatta a szónokokat, Szurday gondolatai már másutt kalandoztak. Egy hét múlva megszökött a szocialista Magyarországról, Svájc zordonabb, de számára biztonságosabb tájaira.

Alig egy hónapi békés alkotómunka után, a fiatal Tanácsköztársaság válságos helyzetbe került. Május 1-én, a forradalmi kormányzó tanács elrendelte a proletariátus mozgósítását, s Budapestet hadművelési területnek nyilvánította, a textilmunkások szakszervezete felhívást intézett tagjaihoz: „Textilmunkások! Korra való tekintet nélkül fogjatok fegyvert, hogy a többi munkással egyesülve, teljes erővel visszavethessük azokat a támadásokat, amelyeket a magyar proletariátus ellen megindítottak!”

Fegyverbe! Fegyverbe! — hirdették Újpest utcáin is plakátok, s az újpesti munkásság vörös századai nem hoztak szügyent a harcok multú proletarváros hagyományaira. A gyárból is sokan beálltak a hadseregbe. Mivel annyian nem voltak, hogy külön katonai egységet alkothattak volna — hiszen a munkások többsége nő volt —, valószínűleg más gyárak századaihoz csatolták őket. Így a számukat sem tudjuk pontosan, csak azt, hogy résztvettek a forradalmi honvéd harcokban.

Míg a munkások a honvéd harcokból, a tőkések az ellenforradalmi szervezkedésből vették ki a részüket. Az újpesti telep későbbi igazgatója, a Szurday-család rokona, Vágfalvi Quittner Lóránt, a Horthy-korszakban ellenforradalmi tevékenységéből igyekezett érdemeit kovácsolni magának. „A kommun alatt úgy a Műegyetemen, mint a MOVE-ban, valamint a lakásomon is erős és bátor ellenforradalmi tevékenységet fejtettem ki, számos fegyvert is rejtettem otthon, amelyekből megbízható barátaimnak is adtam” — állította ki magáról a bizonyítványt.

Augusztus 1-én azután lesújtott a hír: A Tanács-kormány lemondott! A gyárak, munkások, asszonyok dermedten megálltak. Frencz Paula összeroskadva borult elnémult fonógépére.

(Folytatása következik.)